

ԱՆՈՒՇ ՏԻԳՐԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող, ասպիրանտ*

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՌԻՍԿԸ ԵՎ ԴՐԱ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԲԱՆԿԵՐՈՒՄ

Հուսալի բանկային և ֆինանսական համակարգը յուրաքանչյուր երկրի տնտեսության զարգացման և կայունության ապահովման անհրաժեշտ նախապայման է: Միայն հասարակության կողմից վստահության պայմաններում բանկը կարող է իրագործել իր առջև դրված խնդիրները և ապահովել իր ռազմավարական նպատակների իրականացումը: «Ռիսկ» եզրույթի առաջացումը սերտորեն կապված է անորոշության և ասիմետրիկ տեղեկատվության հետ, որն առաջանում է շուկայի սուբյեկտների կողմից բազմակողմ գործունեության արդյունքում:

Առևտրային բանկերի անհաջողությունների մեծ մասը պայմանավորված է բանկային ռիսկերի կառավարման նկատմամբ ոչ ճիշտ մոտեցումներով: Իրենց գործունեության ընթացքում բանկերը պետք է կարողանան սահմանել ռիսկայնության և շահութաբերության օպտիմալ մակարդակ, որը թույլ կտա ապահովել նախատեսված ցուցանիշների կատարումը՝ խուսափելով ռիսկերի թույլատրելի մակարդակի գերազանցումից:

1980-ականներից սկսած ֆինանսական շուկաներում տեղի ունեցող արագընթաց նորարարական գործընթացները և ֆինանսական հոսքերի միջազգայնացումը անճանաչելիության աստիճանի փոխեցին բանկային գործունեությունը: Տեխնոլոգիական առաջընթացը և պետության կողմից կարգավորման փոփոխությունները նոր հնարավորություններ ստեղծեցին բանկերի համար, ինչպես նաև ուժեղացրին բանկերի միջև մրցակցությունը: Միջազգային ֆինանսական շուկաների աճը և ֆինանսական գործիքների ավելի մեծ բազմազանությունը բանկերին ֆինանսավորման ավելի լայն հնարավորություններ ընձեռեցին, աճեցին նոր ծառայությունների մատուցման և բանկային նոր ծառայությունների ստեղծման հնարավորությունները:

Ներկայումս այս փոփոխությունների տեմպը չի դանդաղում, քանի որ բանկերն անընդհատ ներգրավվում են նոր գործիքների, ծառայությունների և ծառայությունների ստեղծման մեջ, իսկ ավանդական բանկային գործունեությունը (ավանդների ներգրավման հիման վրա փոխառությունների տրամադրումը) դարձել է բանկային գործունեության միայն

մի մասը, որն ամեննին ամենաշահութաբերը չէ: Տեղեկատվության վրա հիմնված գործունեությունը, ինչպիսիք են ֆինանսական շուկաներում առևտուրը և միջնորդավճարների միջոցով եկամտի ստեղծումը, բանկերի շահութաբերության կարևորագույն աղբյուր են հանդիսանում:

Բանկային գործունեության հաջողության համար անհրաժեշտ է, որ ռիսկերը լինեն խելամիտ, վերահսկելի և գտնվեն բանկի ֆինանսական հնարավորությունների սահմաններում: Ակտիվները պետք է ունենան իրացվելիության բավարար մակարդակ, որը թույլ կտա ծածկել ծախսերը, վնասները և միջոցների ցանկացած արտահոսք՝ միաժամանակ ապահովելով բաժնետերերի համար ընդունելի շահույթի չափ: Այս նպատակների իրականացումն ընկած է բանկի ռիսկերի կառավարման քաղաքականության հիմքում:

Իրենց գործունեության ընթացքում բանկերը ենթարկվում են մի շարք ռիսկերի: Գրականության մեջ գոյություն ունեն ռիսկերի դասակարգման տարբեր մոտեցումներ, որոնք, ընդհանուր առմամբ, կարելի է դասակարգել 3 խմբի՝ ֆինանսական, գործառնական և արտաքին միջավայրի:

1. Ֆինանսական ռիսկերն ընդգրկում են հաշվեկշռային, կապիտալի համարժեքության, վարկային, իրացվելիության, տոկոսադրույքի, արժույթային ռիսկերը:
2. Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին իրադարձությունների կամ ներքին գործընթացների, համակարգերի և մարդկանց ոչ ճշգրիտ կամ սխալ գործողությունների արդյունքում առաջացող կորստի ռիսկ, որը ներառում է իրավական ռիսկը, սակայն չի ընդգրկում ռազմավարական և հեղինակության ռիսկը¹:
3. Արտաքին միջավայրի ռիսկերը կապված են բանկի գործարար միջավայրի հետ, ներառյալ մակրոտնտեսական և քաղաքական խնդիրները, պետական կարգավորումները, տարերային աղետները, ֆինանսական ենթակառուցվածքը, բանկային ճգնաժամն ու դրա տարածումը:

Բանկերի կողմից ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման գործընթացում առաջնահերթ է իրացվելիության ռիսկի կառավարումը: Իրացվելիության տեսանկյունից բանկի ակտիվների կառուցվածքը պետք է կազմված լինի այնպես, որ ապահովի առավելագույն շահութաբերություն իրացվելիության անհրաժեշտ մակարդակի պայմաններում և

¹ Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. June 2004, BIS p. 137.

նվազեցնի իրացվելիության ռիսկը՝ ֆինանսավորման աղբյուրների և ծավալների դիվերսիֆիկացման միջոցով:

Իրացվելիությունը բանկի ունակությունն է ժամանակի ցանկացած պահին ներգրավել միջոցներ և կատարել իր պարտավորությունները, երբ գալիս է դրանց վճարման ժամանակը առանց անթույլատրելի կորուստներ կրելու: Բանկի իրացվելիությունը նշանակում է, որ բանկը կամ ունի իրացվելի միջոցների անհրաժեշտ ծավալը, կամ կարող է տվյալ պահին դրանք ներգրավել խելամիտ գնով ակտիվների վաճառքի կամ փոխառությունների ներգրավման միջոցով:

Ջ.Ֆ. Մարշալն ու Վ.Կ.Բանսալն առանձնացնում են իրացվելիության երկու տարատեսակ: Առաջին տեսակը կապված է գործողության ժամկետների հետ. այս դեպքում ակտիվը իրացվելի է համարվում, եթե դրա գործողության ժամկետն ավարտվում է շատ կարճ ժամանակահատվածում: Իսկ երկրորդ տեսակը կապված է ակտիվի շուկայում շրջանառվելիության հետ. ակտիվը հանդիսանում է իրացվելի, եթե այն կարող է հեշտությամբ իրացվել երկրորդային շուկայում՝ առանց գնի էական կորստի: Այլ հավասար պայմաններում՝ ցածր իրացվելի ակտիվը ունի ավելի բարձր եկամտաբերություն, քան առավել իրացվելի ակտիվը: Այստեղ էլ առաջանում է իրացվելիության և եկամտաբերության միջև հավասարակշռվածության խնդիրը¹:

Տարբերում են բանկի իրացվելիության ստատիկ և դինամիկ կողմեր².

1. Ստատիկ կողմը բնորոշում է բանկի իրացվելիությունը որոշակի ամսաթվի դրությամբ և կախված է այն հանգամանքից, թե արդյոք տվյալ պահին առկա են բավականաչափ բարձր իրացվելի միջոցներ ցպահանջ պարտավորությունների մարման համար: Այս տեսանկյունից բանկի իրացվելիությունն ասելով՝ հասկանում ենք նրա ունակությունը կատարել իր պարտավորությունները ժամանակի կոնկրետ պահին՝ ունենալով բավականաչափ կանխիկ և անկանխիկ դրամական միջոցներ:
2. Դինամիկ կողմն ավելի բարդ է և ընդգրկում է նաև բանկի իրացվելիության պահպանումը ապագայում: Այս տեսանկյունից բանկի իրացվելիությունը ներառում է նրա ունակությունը պահպանել իր սեփական արժեքը, ինչի շնորհիվ բանկը պահպանում է իր պարտավորությունները ժամանակին մարելու ունակությունը ապագայում:

Իրացվելիության կառավարումը բանկային կարևորագույն գործա-

¹ Маршалл, Дж. Ф. Бансал К.В. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям [пер. с англ./ Инфра-М, 1998 стр. 533,534.

² Коробова Г.Г. Банковское Дело Экономист, Москва 2006 148-152.

ռույթ է, ինչպես նաև ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման գործընթացի անբաժան մաս: Անկախ ռիսկի տեսակից իրացվելիության կարգավորումը նույնքան կարևոր է, որքան կապիտալի բավարարության կարգավորումը: Դրա կարգավորումը պետք է բանկին իրացվելիության բոլոր հնարավոր ռիսկերի բացահայտման և կառավարման արդյունավետ միջոցների ստեղծման հնարավորություն տա:

Իրացվելիության ռիսկը կարող է լինել.

- համակարգային ծագման, երբ առկա է ԿԲ-ից կամ միջբանկային շուկայից միջոցների ներհոսքի դեֆիցիտ՝ պայմանավորված կարգավորող մարմնի գործողություններով կամ շուկայի կտրուկ տատանումներով,
- մասնավոր ծագման, երբ ֆինանսավորման հնարավորությունները սահմանափակ են, օր. տվյալ բանկի վարկանիշի վերաբերյալ շուկայի կողմից բացասական ընկալման պատճառով,
- տեխնիկական, պայմանավորված ակտիվների և պարտավորությունների կառավարմամբ, երբ ռիսկն առաջանում է վճարումների կառուցվածքում անհամապատասխանության հետևանքով:

Իրացվելիության ռիսկի վրա ազդում են մի շարք գործոններ, որոնցից են.

- բանկային ակտիվների որակը (պորտֆելում չաշխատող ակտիվների զգալի ծավալը, ռեզերվներով դրանց ոչ բավարար ապահովվածությունը նվազեցնում է իրացվելիության մակարդակը),
- ակտիվների տարբերակումը, որի ցուցանիշներն են հանդիսանում ակտիվների կառուցվածքն ըստ ներդրումների հիմնական ուղղությունների, վարկային ներդրումների, արժեթղթերի պորտֆելի կառուցվածքը, արժույթների կառուցվածքը, որոնցով բանկն իրականացնում է արժույթային գործարքներ, թղթակից բանկերի կառուցվածքը և այլն
- բանկի սեփական կապիտալի չափը, որը հանդիսանում է ակտիվների ռիսկերի կյանման և հաճախորդների միջոցների երաշխավորության գլխավոր աղբյուրը,
- պարտավորությունների կայունությունը. կայուն ավանդների տեսակարար կշռի աճը նվազեցնում է իրացվելի միջոցների նկատմամբ բանկի պահանջարկը,
- արտաքին ֆինանսավորումից կախվածությունը. միջբանկային վարկավորման ոչ մեծ ծավալները և ոչ բարձր տոկոսադրույքը բացասական ազդեցություն չեն ունենում բանկի իրացվելիության վրա, ընդհակառակը, հնարավորություն են տալիս վերացնել միջոցների ան-

բավարարությունը առանց զգալի ծախսումների: Մակայն, եթե բանկի կողմից ներգրավված ռեսուրսների ծավալում միջբանկային վարկը գերակայում է, ապա միջբանկային շուկայում անբարենպաստ պայմանների դեպքում բանկը, չունենալով բավարար սեփական միջոցներ, կարող է բախվել ֆինանսավորման լուրջ խնդրի, ինչը կարող է նույնիսկ տանել սնանկության,

- ներգրավված միջոցների և ակտիվային գործարքներում այդ միջոցների տեղաբաշխման հավասարակշռվածությունը ըստ ժամկետների,
- բանկի հեղինակությունը. անհրաժեշտության դեպքում կողմնակի փոխառու միջոցների արագ ներգրավման հնարավորության ապահովումը,
- արտաքին գործոնների ազդեցությունը, որոնք ներառում են պետության դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունները, արժեթղթերի շուկայի և միջբանկային շուկայի զարգացումը, վերաֆինանսավորման համակարգի փոփոխությունները, վերահսկող մարմնի աշխատանքի արդյունավետությունը, գործարար ակտիվության աճը կամ նվազումը, սեզոնային փոփոխությունները (հատկապես գյուղատնտեսության ոլորտում), տնտեսական ճգնաժամերը, արտակարգ իրավիճակները (քաղաքական անկայունություն, ռազմական կոնֆլիկտներ, հեղաշրջում, տարերային աղետներ): Նմանատիպ գործոնների ազդեցության արդյունքում իրացվելիության խնդիրներ կարող են առաջանալ նույնիսկ բանկի կողմից ռիսկերի կառավարման գործընթացում թերությունների բացակայության պայմաններում: Այսպիսի իրավիճակներում իրացվելիության խնդիր է առաջանում ոչ միայն առանձին բանկի մոտ, այլ ողջ բանկային համակարգում:

Իրացվելիության ռիսկը սերտորեն կապված է նաև վարկային, շուկայական, տոկոսադրույքի և արժույթային ռիսկերի հետ:

Բանկի իրացվելիության կառավարման քաղաքականությունը սովորաբար ներառում է որոշումների ընդունման մեխանիզմը, ֆինանսավորման և իրացվելիության մակարդակի կարգավորման մեթոդները, իրացվելիության ռիսկի սահմանափակումները, այլընտրանքային սցենարների ներքո իրացվելիության պլանավորման գործընթացները, ներառյալ ճգնաժամային իրավիճակները¹: Ֆինանսավորման և իրացվելիության մակարդակի կարգավորման ռազմավարությունը սահմանում է հատուկ

¹ Greuning H. Bratanovic S.B. Analyzing Banking Risk A framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management 3-rd edition The World Bank, Washington, D.C. 2009 p. 191-209.

նորմեր ռիսկի կառավարման տարբեր կողմերի համար, ինչպիսիք են պարտավորությունների նպատակային կառուցվածքը, որոշակի ֆինանսական գործիքների օգտագործումը, կամ ավանդների տոկոսադրույքների սահմանումը: Իրացվելիության պահանջը սովորաբար որոշվում է մարման ժամկետների աստիճանի կառուցման միջոցով, որն ընդգրկում է սահմանված ժամանակահատվածներում դրամական միջոցների սպասվող ներհոսքն ու արտահոսքը: Ներհոսքի և արտահոսքի տարբերությունը յուրաքանչյուր ժամանակահատվածում սահմանում է այն սկզբնակետը, որից հաշվարկվում է բանկի ապագա իրացվելիության ավելցուկը կամ պակասորդը այդ ժամանակահատվածի համար: Իրացվելիության պահանջը հաշվարկելուց հետո բանկը պետք է որոշում կայացնի դրա լրացման վերաբերյալ. բանկը կարող է մեծացնել իրացվելիությունը ակտիվների կառավարման միջոցով, պարտավորությունների կառավարման միջոցով կամ երկուսի համադրությամբ: Գործնականում բանկը կարող է վաճառել իր ցածր իրացվելի ակտիվները (օր. անշարժ գույքը), կամ իրացվելիության անհրաժեշտ մակարդակին հասնել բարձր իրացվելի ակտիվների իրացման միջոցով, իսկ պարտավորությունների կառավարման տեսանկյունից այն կարող է ավելացնել կարճաժամկետ ավանդները և պարտավորություններ, երկարաձգել պարտավորությունների մարման ժամկետները կամ մեծացել կապիտալը:

Իրացվելի միջոցների բացակայությունը կամ անբավարարությունը կարող են հանգեցնել ֆինանսական կազմակերպության գործունեության խափանման և սնանկության, նույնիսկ եթե փաստացիորեն այն վճարունակ է (օր., երբ նրա ակտիվների արժեքը գերազանցում է պարտավորություններին): Առևտրային բանկերին բնորոշ է ակտիվների (երկարաժամկետ վարկեր) և պարտավորությունների (մանրածախ ավանդներ և կապիտալի շուկայի պարտավորություններ) միջև իրացվելիության անհավասարակշռվածությունը: Իրացվելիության ռիսկը կազմված է ակտիվների իրացվելիության ռիսկից և ֆինանսավորման իրացվելիության ռիսկից:

Իրացվելիության ռիսկը ընթացիկ կամ հնարավոր ռիսկն է, որն առաջանում է, երբ կազմակերպությունը ի վիճակի չէ առանց անթույլատրելի կորուստներից խուսափելու կատարել իր պարտավորությունները դրանց վճարման ժամկետը լրանալիս¹: Այս սահմանումը սովորաբար վերաբերում է ֆինանսավորման իրացվելիության ռիսկին, իսկ ակտիվների իրացվելիության ռիսկը (նաև՝ շուկայի/ապրանքի իրացվելիության ռիսկ) կայանում է նրանում, որ բանկը կորցնում է հնարավորությունը

¹ Committee Of European Banking Supervisor (CEBS), Second Part Of CEBS's Technical Advice To The European Commission On Liquidity Risk Management 2008 p.15.

հեշտությամբ փոխհատուցել կամ փակել հաշվեկշռային կամ արտահաշվեկշռային դիրքը շուկայական արժեքով՝ շուկայի ոչ բավարար խորության պատճառով (այսինքն՝ մինչև այն աստիճանը, երբ շուկան կարող է կլանել դիրքերի գնումներն ու վաճառքները առանց գնի էական փոփոխության) կամ շուկայի անկայունության արդյունքում (օր., սթրեսային իրավիճակի կամ ֆինանսական ճգնաժամի դեպքում): Իրացվելիության ֆինանսավորման ռիսկը առաջանում է բանկային գործունեության հակասության արդյունքում, երբ բանկի կողմից ներգրավվում են կարճաժամկետ ավանդներ, սակայն դրանք տեղաբաշխվում են երկարաժամկետ ակտիվներում, ինչը հաստատում է ակտիվների և պարտավորությունների ժամկետայնության և ծավալի վերահսկման անհրաժեշտությունը՝ պարտավորությունների ժամանակին կատարումն ապահովելու նպատակով: Ի տարբերություն իրացվելիության ֆինանսավորման ռիսկի, որին ենթակա է առանձին բանկը, իրացվելիության շուկայական ռիսկը ներկայացնում է շուկաներում իրացվելիության ծայրահեղ անբավարարությունը՝ պայմանավորված շուկայական պայմանների փոփոխությամբ: Իրացվելիության շուկայական ռիսկի ազդեցությունը առանձին բանկերի վրա դրսևորվում է ֆինանսական շուկայից միջոցների ներգրավման արժեքի բարձրացմամբ ընդհուպ մինչև նոր միջոցների ներգրավման կամ առկա ֆինանսավորման երկարաձգման անհնարինությունը, ինչպես նաև առանց էական կորուստների որոշակի ակտիվների իրացման դժվարություններով:

Իրացվելիության շուկայական ռիսկի դրսևորման ձևերից կարող են լինել սթրեսային պայմանների վրա հասնելու դեպքում դրամական շուկայի գործիքներում ներդրում կատարած ներդրողների կողմից բանկին ներկայացվող ավելի բարձր փոխհատուցման պահանջը ռիսկի դիմաց, ներդրողների փորձը հասնելու ֆինանսավորման ժամկետների կրճատմանը կամ դրանից հրաժարվելուն, վարկերի (ավանդների) միջբանկային շուկայի փակումը, որը տանում է ռեսուրսների արժեքի կտրուկ աճի: Սթրեսային իրավիճակի ձևավորմանը կամ խորացմանը կարող է էապես նպաստել բանկի գործարար համբավը:

Իրացվելիության ֆինանսավորման ռիսկի շրջանակներում կարելի է առանձնացնել դրա չափման և պլանավորման հետևյալ մակարդակները.

- իրացվելիության կառուցվածքային ռիսկ, որը կապված է 1 տարուց ավելի ժամկետ ունեցող իրացվելիության երկարաժամկետ կամ ռազմավարական ցուցանիշների հետ: Դրա գնահատման համար հաշվարկվում են գործակիցներ և ձեռքվածքներ, ուսումնասիրվում են ֆինանսավորման աղբյուրները,

- իրացվելիության մարտավարական ռիսկ, որն անբաժան է նախորդ ռիսկից, սակայն վերաբերում է դրամական հոսքերի և օրական իրացվելիության (կանխիկ դրամի և գրավով ապահովման կառավարում) կարճաժամկետ (օպերատիվ) հատվածին,
- իրացվելիության անկանխատեսելի ռիսկ, որը ներառում է սթրես-թեսթավորումը զգայունության վերլուծության կիրառման միջոցով իրացվելիության գործակցի որոշման նպատակով ճգնաժամային իրավիճակներում գործողությունների համապատասխան ալգորիթմի ընտրության, ինչպես նաև իրացվելի ակտիվների անհրաժեշտ «բարձի» ստեղծման նպատակով:

Հաշվի առնելով իրացվելիության նշանակությունը բանկերի համար՝ վերահսկող մարմինները պահանջում են, որպեսզի բանկերը ձևավորեն իրացվելիության ռիսկի ռազմավարություն, որն ընդգրկում է ռիսկերի բացահայտումը, չափումը, կառավարումն ու մակարդակի սահմանափակումը: Բանկերը պետք է ունենան իրացվելիության ճգնաժամին դիմակայելու պահուստային պլան, որը պետք է ներառի նոր հնարավոր շուկայական աղբյուրների գնահատական և մուտքի ռազմավարություն:

Իրացվելիության ռիսկի նկատմամբ հսկողության խստացում է նախատեսում Բազելյան 3-րդ համաձայնագիրը, որով սահմանվող կարգավորումների ամբողջական ներդրումը բանկերում նախատեսվում է ավարտել 2019թ.-ին: Նոր կարգավորումների նպատակը բանկային համակարգի կայունության ապահովումն է: Համաձայն Բազելյան 3-րդ համաձայնագրի՝ անհրաժեշտ է կիրառել իրացվելիության երկու կարգավորիչ գործակիցներ՝ իրացվելիության ծածկման գործակիցը (LCR, Liquidity Coverage Ratio) և զուտ կայուն ֆինանսավորման գործակիցը (NSFR, Net Stable Funding Ratio): Իրացվելիության ծածկման գործակցի նպատակն է որևէ պարտավորությամբ չպայմանավորված բարձր իրացվելի ակտիվների անհրաժեշտ մակարդակի ապահովումը բանկում, որոնք կարող են փոխարկվել կանխիկ միջոցների իրացվելիության ապահովման համար 30 օրվա ընթացքում՝ այսինքն՝ այն բնորոշում է կարճաժամկետ իրացվելիությունը (մինչև 30օր) և հաշվվում հետևյալ բանաձևով.

$$\frac{\text{Բարձր իրացվելի ակտիվներ}}{\text{առաջիկա 30 օրում դրամական միջոցների սպասվող զուտ արտադույց}} \geq 100\%$$

Բարձր իրացվելի ակտիվները բաժանվում են 2 մակարդակի¹.

- առաջին մակարդակին են վերաբերում կանխիկ դրամական միջոց-

¹ Նույն տեղում:

ները, պահուստները ԿԲ-ում, շրջանառվող պետական, ԿԲ-ի, պետական հաստատությունների և զարգացման բազմակողմ բանկերի, միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների արժեթղթերը, որոնք համապատասխանում են սահմանված պայմաններին (ունեն 0% ռիսկի կշիռ, չեն հանդիսանում ֆինանսական կազմակերպության պարտավորություն, ռեպոյի շուկայում երկար ժամանակ հանդես գալով իրացվելիության հուսալի աղբյուր են, շրջանառվում են կանխիկի կամ ռեպոյի խոշոր և ակտիվ շուկաներում, որոնք ունեն կոնցենտրացիայի ցածր մակարդակ) և այլն:

- Երկրորդ մակարդակին են պատկանում պետական, ԿԲ, պետական հաստատությունների ակտիվները, որոնք ունեն 20% ռիսկի կշռվածություն, համաձայնագրով սահմանված պայմաններին համապատասխանող ապահովվածություն ունեցող պարտատոմսերը, իրավաբանական անձանց պարտատոմսերը, AA- և բարձր վարկանիշ ունեցող պարտատոմսերը: Երկրորդ մակարդակին պատկանող ակտիվները չպետք է գերազանցեն առաջին մակարդակի՝ պետական մակարդակով կարգավորումներ իրականացնող մարմնի կողմից ճշգրտված արժեքի 2/3-ը:

Դրամական միջոցների արտահոսքի կազմի մեջ ընդգրկվում են իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց ավանդները և ֆինանսավորման այլ աղբյուրները տարբեր կշիռներով՝ կախված աղբյուրի կարգավիճակից և ապահովման աստիճանից: Դրամական միջոցների սպասվող զուտ արտահոսքը հաշվարկվում է որպես դրամական միջոցների սպասվող արտահոսքի մեծություն և հետևյալ 2 մեծություններից նվազագույնի տարբերություն՝ դրամական միջոցների սպասվող ներհոսքի մեծություն և դրամական միջոցների սպասվող արտահոսքի մեծության 75%: Բանաձևը կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

Առաջիկա 30 օրում դրամական միջոցների սպասվող զուտ արտահոսք = արտահոսք – Min {ներհոսք; արտահոսքի 75%}

Զուտ կայունության ֆինանսավորման գործակցի ներդրման նպատակը ակտիվների և բանկի գործունեության միջին ժամկետային և երկարաժամկետ ֆինանսավորման ապահովումն է, այն բնորոշում է երկարաժամկետ իրացվելիությունը և հաշվարկվում հետևյալ բանաձևով¹.

¹ Basel Committee on Banking Supervision Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring December 2010 BIS p. 14.

$$\frac{\text{անկա կայուն ֆինանսավորում}}{\text{անհրաժեշտ կայուն ֆինանսավորում}} > 100\%$$

Կայուն ֆինանսավորում ասելով պետք է հասկանալ կապիտալի և պարտավորությունների գործիքների ամբողջությունը, որոնք միջոցների հուսալի աղբյուր են հանդիսանում մեկ տարուց ավելի ժամկետում երկարատև սթրեսի պայմաններում (մեկ տարուց ոչ պակաս, վարկային, շուկայական, գործառնական և այլ ռիսկերի հետևանքով եկամտաբերության կամ վճարունակության էական նվազմամբ):

Անկա ֆինանսավորման աղբյուրների կազմում ընդգրկվում են բանկի պարտավորությունները տարբեր կշիռներով՝ կախված դրանց կայունությունից և մարման ժամկետից (կապիտալի տարրերից մինչև այլ պարտավորություններ):

Բացի իրացվելիության նորմատիվների պարտադիր պահպանումը՝ վերահսկող մարմինների կողմից պետք է կիրառվեն իրացվելիության մոնիտորինգի գործիքներ, ներառյալ հարցում կատարել բանկերից տեղեկատվություն ըստ պայմանագրերի ժամկետների միջոցների ներհոսքերի և արտահոսքերի անհամապատասխանության վերաբերյալ, բանկի տրամադրության տակ եղած որևէ պարտավորվածություն չունեցող ակտիվների (unencumbered assets) մասին, որոնք կարող են օգտագործվել որպես ապահովվածություն երկրորդային շուկայում կամ ԿԲ-ի կողմից ֆինանսավորման տրամադրման համար, ըստ արժույթների իրացվելիության ծածկման գործակցի (LCR) հաշվարկ:

ՀՀ-ում դեռևս չեն կիրառվում Բազելյան համաձայնագրով սահմանված նոր ցուցանիշները: Ներկայումս ՀՀ ԿԲ կողմից սահմանվում են ընթացիկ և ընդհանուր իրացվելիության նորմատիվները, որոնց նվազագույն մակարդակի ապահովումը պարտադիր է ՀՀ տարածքում գործող բոլոր բանկերի համար: Ընդհանուր իրացվելիության նորմատիվը բանկի բարձր իրացվելի ակտիվների և ընդհանուր ակտիվների գումարների միջև սահմանային հարաբերակցությունն է, որի նվազագույն մակարդակը սահմանվում է 15%: Այն հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով¹.

$$\text{Ընդհանուր իրացվելիության նորմատիվ} = \frac{\text{Բարձր իրացվելի ակտիվներ}}{\text{Ընդհանուր ակտիվներ}}$$

Ընթացիկ իրացվելիությունը բանկի բարձր իրացվելի ակտիվների և ցպահանջ պարտավորությունների միջև սահմանային հարաբերակցու-

¹ ՀՀ ԿԲ Կանոնակարգ 2, Բանկերի գործունեության կարգավորումը, բանկային գործունեության հիմնական տնտեսական նորմատիվները:

թյունն է, որի նվազագույն մակարդակը սահմանվում է 60%: Այն հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով¹.

$$\text{Ընթացիկ իրացվելիության նորմատիվ} = \frac{\text{Բարձր իրացվելի ակտիվներ}}{\text{Ցպահանջ պարտավորություններ}}$$

Նորմատիվների հաշվարկման նպատակով ՀՀ ԿԲ Կանոնակարգ 2-ով հստակ սահմանվում են այն ակտիվները, որոնք ընդգրկվում են բարձր իրացվելի ակտիվների կազմում, ինչպես նաև ցպահանջ պարտավորությունների կազմում ընդգրկվող պարտավորությունների ցանկը: Մահմանվում են նաև ընդհանուր ակտիվների կազմում ընդգրկվող ակտիվներն ու անհրաժեշտ նվազեցումները:

Այսպիսով, բանկի իրացվելիության մակարդակը հանդիսանում է բանկի վճարունակությունը բնութագրող կարևորագույն ցուցանիշներից մեկը: Դրանով է բացատրվում իրացվելիության ռիսկի կարգավորման առաջնահերթությունը բանկերի գործունեության բնականոն ընթացքի անխախտ ապահովման համար: Ֆինանսական շուկայում տեղի ունեցող արագընթաց փոփոխությունների ու տատանումների արդյունքում հնարավոր կորուստներից խուսափելու նպատակով ֆինանսական ոլորտը վերահսկող մարմինների կողմից խստացվում են բանկերում իրացվելիության անհրաժեշտ մակարդակին ուղղված կարգավորումները: Դրանց գլխավոր խնդիրը ֆինանսական համակարգի կայունության և ֆինանսական հաստատությունների գործունեության անընդհատության ապահովումն է:

ԻՐԱՑՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՌԻՍԿԸ ԵՎ ԴՐԱ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԲԱՆԿԵՐՈՒՄ

ԱՆՈՒՇ ՏԻԳՐԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող, ասպիրանտ*

Համառոտագիր: Իրացվելիության ռիսկը հանդիսանում է ֆինանսական ռիսկի հիմնական տեսակներից մեկը, իսկ դրա կառավարումը բանկի ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման գործընթացի անբաժանելի մասն է կազմում: Հոդվածում ներկայացվում են իրացվելիության ռիսկի դրսևորման առանձին ձևերը, դրա վրա ազդող գործոնները և ռիսկի կարգավորումը վերահսկող մարմնի կողմից: Հաշվի առնե-

¹ Նույն տեղում:

լով ցանկացած իրավիճակում բանկի իրացվելիության պահպանման նշանակությունը՝ կարևորվում է վերահսկող մարմնի կողմից իրացվելիության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովմանն ուղղված կարգավորումների խստացումը:

Բանալի բառեր. բանկային ռիսկ, իրացվելիության ռիսկ, իրացվելիություն, իրացվելիության ցուցանիշ, ակտիվներ, պարտավորություններ, վերահսկող մարմին:

РИСК ЛИКВИДНОСТИ И ЕГО РЕГУЛИРОВАНИЕ В БАНКАХ

АНУШ ТИГРАНОВНА САРГСЯН

*младший научный сотрудник, аспирант
Института Экономики им. М. Котаняна НАН РА*

Аннотация: Риск ликвидности является одним из основных видов финансового риска, а управление им составляет неотъемлемую часть процесса управления активами и пассивами. В статье представлены разновидности риска ликвидности, факторы, влияющие на него и регулирование риска надзорными органами. Учитывая важность сохранения ликвидности банка в любой ситуации, возрастает значимость ужесточения регулирования контрольным органом, направленным на обеспечение надлежащего уровня ликвидности.

Ключевые слова: банковский риск, риск ликвидности, ликвидность, показатели ликвидности, активы, обязательства, контрольный орган.

LIQUIDITY RISK AND ITS REGULATION AT BANKS

ANUSH TIGRAN SARGSYAN

*Ph.D. Student, Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Science, Republic of Armenia*

Abstract: Liquidity risk is one of the main types of financial risks, and liquidity risk management is an integral part of the asset and liability management process. The article presents variations of liquidity risk, factors affecting it and its regulation by supervisory body. By considering the importance of maintaining bank liquidity, regulation tightening by the supervisory body with respect to ensuring the required level of bank liquidity is stressed.

Keywords: Bank risk, liquidity risk, liquidity, liquidity indicators, assets, liabilities, supervisory body.